

Безпека праці в умовах воєнного стану: правові виклики та шляхи їх вирішення

Олексій Майборода

судовий експерт сектору інженерно-технічних, ветеринарних досліджень та досліджень об'єктів інтелектуальної власності, Сумське відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7835-287X>

Дмитро Данилов

судовий експерт сектору інженерно-технічних, ветеринарних досліджень та досліджень об'єктів інтелектуальної власності, Сумське відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1883-0964>

Володимир Бражник

провідний судовий експерт сектору інженерно-технічних, ветеринарних досліджень та досліджень об'єктів інтелектуальної власності, Сумське відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5121-5816>

Агресія рф докорінно змінила систему охорони праці, поєднавши традиційні ризики з воєнними загрозами. Виявлено правові прогалини у кваліфікації нещасних випадків і компенсацій. Запропоновано модернізацію законодавства, упровадження технологій і навчання працівників.

Ключові слова: охорона праці; воєнний стан; правове регулювання; нещасні випадки; критична інфраструктура; компенсації; законодавчі зміни.

Workplace Safety under Martial Law: Legal Challenges and Solutions

Oleksii Maiboroda, Dmytro Danylov, Volodymyr Brazhnyk

Russian aggression has transformed Ukraine's occupational safety system by combining traditional risks with military threats. Legal gaps in accident qualification and compensation are identified. Proposals include legislative modernization, new technologies, and worker training.

Keywords: occupational safety; martial law; legal regulation; accidents; critical infrastructure; compensation; legislative changes.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України кардинально змінила ландшафт професійних ризиків, створюючи безпрецедентні виклики для національної системи охорони праці. Ця трансформація полягає не лише в кількісному зростанні нещасних випадків, а й у фундаментальній зміні їх природи. Традиційні небезпеки, що ви-

пливають із системних недоліків в організації праці, технічному оснащенні та людського чинника, переплелися з новими, воєнними загрозами: артилерійськими обстрілами, мінною та дровою небезпеками, діяльністю диверсійно-розвідувальних груп.

Регулятори, розроблені для умов мирного часу, виявилися неадекватними у протистоянні динамічним загрозам збройного конфлікту [1; 2]. Це призвело до виникнення значного інституційного розриву та «сліпої плями» у правовому полі, де нещасний випадок, спричинений зовнішнім воєнним чинником, не завжди можна кваліфікувати як пов'язаний з охороною праці.

Правове регулювання трудових відносин під час воєнного стану здійснюють на підставі Закону України від 15.03.2022 р. № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3]. Цей закон адаптує трудові відносини до форс-мажорних обставин, дозволяючи, зокрема, гнучкіші умови праці. Однак він не розв'язує проблем, пов'язаних з кардинальною зміною безпекового середовища й відсутністю правових механізмів для захисту працівників від воєнних ризиків. До прикладу, постанова Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 24.03.2022 р. № 357 спростила процедури для виконання робіт підвищеної небезпеки [4]. Це пришвидшило відновлення пошкодженої інфраструктури, але потенційно знизило рівень державного нагляду й експертного контролю.

Однією з найбільш значущих проблем є «інституційний розрив»

у процедурах кваліфікації нещасних випадків. Хоча постановою КМУ від 20.01.2023 р. № 59 воєнні дії офіційно визнано причиною нещасних випадків, це не гарантує, що такий випадок визнають пов'язаним з виробництвом [5; 6]. Це створює значні перешкоди для проведення судової інженерно-технічної експертизи безпеки життєдіяльності, оскільки відсутність чіткої юридичної прив'язки ускладнює визначення причиново-наслідкового зв'язку між подією та її наслідками для життя і здоров'я людини.

Трагічний нещасний випадок, що стався 19.05.2023 р. із працівниками АТ «Сумиобленерго», є яскравим прикладом правового вакууму. Судова експертиза визначила, що причиною загибелі стало *«вогневе ураження (обстріл) через військові дії»*, і в діях посадових осіб підприємства *«з технічної точки зору, відсутній причинний зв'язок із настанням події»*. Це пояснюється тим, що на момент виконання робіт не було внесено відповідних змін до нормативно-правових актів з безпечного виконання робіт, не розроблено докладного порядку дій працівників у прикордонній смузі в умовах війни. Відсутність чітких законодавчих норм призвела до нещасного випадку.

Офіційні дані Державної служби України з питань праці за 2024 р. підтверджують зростання нещасних випадків на виробництві, спричинених воєнною агресією: кількість травмованих зросла більш ніж удвічі (до 1006 осіб), а кількість загиблих внаслідок бойових дій досягла 224 осіб, що

становить 45 % від загальної кількості смертельних випадків [7]. Це свідчить про нагальну необхідність системних змін.

Системна проблема охорони праці полягає не лише у відсутності специфічних нормативних актів, а й у застарілій культурі безпеки. Трансформація системи охорони праці є стратегічним завданням, що потребує комплексної, багатовекторної трансформації: оновлення законодавчої бази, зміни підходів до навчання, технологічної модернізації та посилення міжвідомчої координації.

Реалізація цих заходів у 2025 р. допоможе Україні створити нову, адаптивну та стійку модель, що відповідатиме викликам сьогодення і майбутнього. Зокрема, рекомендовано:

- розробити спеціалізовані нормативно-правові акти, що докладно регламентуватимуть діяльність цивільних працівників у зонах бойових дій, ураховуючи вимоги постанови КМУ 20.01.2023 р. № 59;
- запровадити поняття «зони ризику» для розроблення гнучких механізмів мінімізації загроз, включно з користуванням засобами індивідуального захисту військового зразка;
- спростити процедури компенсації для працівників критичної інфраструктури шляхом автоматизації включення підприємств до Реєстру або законодавчого розширення прав на виплати;
- масштабно впроваджувати технології (наприклад, дрони) для попереднього огляду терито-

рій та інспекції пошкоджених об'єктів;

- започаткувати навчання працівників критичної інфраструктури на курсах з тактичної медицини та протимінної безпеки відповідно до Закону України «Про охорону праці» [1];
- створити єдині міжвідомчі протоколи між підприємствами, ЗСУ, ДСНС, Нацполіцією та військовими адміністраціями для оперативного обміну інформацією про безпекову ситуацію.

Ці ініціативи забезпечать експерта стандартизованою та достовірною інформацією, що є критично важливим для точного аналізу та формулювання категоричних висновків у сфері судової інженерно-технічної експертизи безпеки життєдіяльності.

Перелік джерел посилання

1. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 08.09.2025).
2. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 08.09.2025).
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 08.09.2025).
4. Деякі питання виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки на період дії воєнного стану : постанова КМУ від 24.03.2022 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

- laws/show/357-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.09.2025).
5. Про внесення змін до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : постанова КМУ 20.01.2023 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.09.2025).
 6. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : затв. постанов. КМУ від 17.04.2019 р. № 337 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#n12> (дата звернення: 08.09.2025).
 7. Звіт про стан виробничого травматизму за 2024 рік / Держслужба України з питань праці : офіц. вебсайт. URL: <https://dsp.gov.ua/statystyka-vyrobnychogo-travmatyzmu-za-2024-rik/> (дата звернення: 08.09.2025).